

LA PREMSA HUMORÍSTICA ALS ANYS DEL TOMBANT DEL SEGLE XIX AL XX

Àngels Fusté

En una concepció àmplia de la paraula cultura hi cap sens dubte l'humor. Les revistes humorístiques són, per tant, unes publicacions culturals destinades al gran públic. Àngels Fusté ens apropa al món d'aquestes revistes, especialment prolífic entre 1868 i 1936. Una sèrie de vint-i-dues publicacions que passen de la sàtira política —quan hi ha llibertat d'expressió— a la crítica social amb un rerefons moral. En definitiva, una resta del passat que ens transporta a una vida quotidiana no tan allunyada com solem pensar de l'actual.

Se ven per tots els poblets, pobles, vilas y ciutats de Catalunya.

Any I	Manresa 10 de Novembre de 1908.	Núm. 2
Número solt . . . . . 0:10 ptas.	Redacció y Administració	La correspondència al Director
Atrassat . . . . . 0:20 "	Carrer del Bruch, 31	No 's retornen els originals.
Trimestre . . . . . 1:50 "		Anuncis a preus econòmichs.

1872-1936: 64 anys, més de mig segle en què els manresans van veure i viure com es transformava la seva Molt Noble, Molt Lleial i Benèfica: de l'enderrocament de les muralles (1877), a la inauguració de la línia fèrria que enllaçaria amb la veïna Berga (1887), l'arribada del telèfon (1889) i l'enllumenat elèctric (1894) o la inauguració del primer cinematògraf (1901). La premsa informativa i d'opinió de l'època es va encarregar de deixar-ne constància. Però no va ser pas l'única. Una altra premsa, més modesta i sovint feta amb menys mitjans però també més fresca i estripada, va fer de mirall de la vida política i social dels anys del tombant del segle XIX cap al XX. És

la premsa humorística; que a Manresa es tradueix en vint-i-dues col·leccions, majoritàriament de poca durada i disperses en el temps. Poca cosa, ben mirat, però que ens permet resseguir i recuperar l'estat d'ànim de la societat en aquells moments.

EL SEXENNI REVOLUCIONARI I LA LLIBERTAT D'EXPRESSIÓ

El sexenni revolucionari i la conquesta que va fer de la llibertat d'expressió va posar les bases perquè a Manresa nasqués la primera publicació humorística: *La Porra*. Aquest periòdic d'orientació liberal enceta a la ciutat una tradició de revistes satí-

XERRAMECA

REVISTA DE HUMOR MANRESÀ

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Tip. Artífic - Casanovas, 9 - Tel. 887

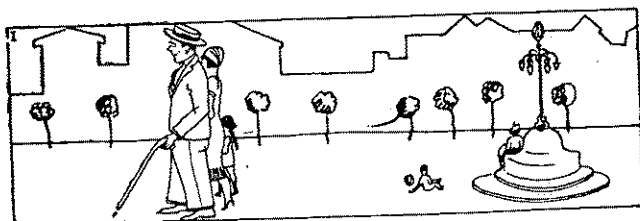
29 d'agost de 1927

MANRESA

ANY I — NUM.

Núm. adit: 15 cts. Atrassat: 30 cts.

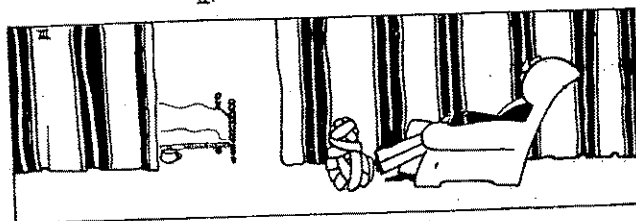
DE FESTA MAJOR

I - A VEURE LA TRONADA

II - LA TRONADA

III - DESPRÉS DE LA TRONADA

riques que no es trencarà definitivament fins a l'esclat de la revolta militar que va donar pas a la Guerra Civil i a la llarga dictadura del General Franco.

La militància anticarlina va donar peu a la broma de poca durada (no creiem que en sortissin més de dos números) de *La Porra* (1872) i a la més estable de *L'Torronyau* (1885-1887), uns anys més tard. La voluntat d'aixecar polèmica, de dir-ho tot sense deixar-se res al pap, és ben present en aquests periòdics. Com més butllofes aixecaven, millor: era aquesta la seva intenció. La lluita política, durant els anys previs a la fi del segle, s'intueix, a través de les pàgines d'aquestes revistes, realment viva i crispada. Aquesta crispació inicial, però, es convertirà en poc

temps en estratègia electoralista, sigui a les eleccions per a consellers del municipi, sigui a les de diputats. *Sancho Panza* (1896), *Fray Meca-chis* (1901) i *El Gato Negro* (1916) no van saber-se estar de caure en la temptació d'aprofitar la broma i el sarcasme per vehicular les respectives preferències polítiques.

Pu-Put! (1906) és un altre exemple d'ús de la premsa humorística per a fins polítics. No es tracta ja de guanyar unes eleccions o de situar un candidat en un càrrec: el seu objectiu era aconseguir crear un clima proper al catalanisme. *Pu-Put!* combinava l'acudit gràfic i la reflexió escrita amb la intenció clara d'oferir, davant dels esdeveniments locals però sobretot pel que respecta a la política de l'estat, quina havia de ser

la lectura «catalanista» d'aquests esdeveniments. Germà petit del *Cu-Cut!* barceloní, el *Pu-Put!* també seguirà les directrius de la Lliga, fins al punt que la broma tocarà preferentment personatges i situacions d'abast nacional i estatal i s'ocuparà sobretot de les anades i vingudes del govern central més que no pas del fer i desfer de la política local.

DE LA MILITÀNCIA A LA TRIVIALITAT

La militància política clara que trobem en aquestes revistes fins a la segona dècada del segle XX contrasta amb els continguts trivials que incorporen *La Bugadera* (1918), *Juanitu* (1918) o *Xerrameca* (1927-28). El futbol, el cinema, el ball i la moda passen a ocupar els periodistes de la broma. Queden enrera les lluites entre carlins i liberals i la crítica sarcàstica contra el consistori. Apareixen les seccions «femenines», d'esports, d'espectacles, de cinema, de cuina. La broma, la ironia ha perdut bona part de la seva càrrega política. Es parla de bellesa, de supersticions, de moda, de les pel·lícules que s'estan rodant a Hollywood i dels resultats de la darrera jornada de futbol.

Només *Torronyau* (1925) trenca el to amable de les revistes humorístiques de la dècada que va del 1918 als 1928. *Torronyau* farà broma sobre les obres començades fa una eternitat i que mai no s'acaben, de l'abandonament d'alguns edificis públics, de la hipocresia generalitzada,... però mai participarà directament en les lluites polítiques que es mantenen a la Casa Gran, ni prendrà partit per cap tendència. Fa una crítica essencialment social. Però, tot i la voluntat de fer «manresanisme contra tots», no podrà evitar que l'esport i sobretot el futbol siguin temes principals dels articles que publica. El retorn de la República recuperarà el to polític per a la premsa humorística. L'ambient d'efervescència política afavorirà l'aparició de setmanaris com *La Lluna* (1931), fermament compromès a favor de l'aprovació de l'Estatut, o *El Born*

(1936), de tendència clarament d'esquerres.

Amb *La Lluna* tornen a saltar a les pàgines d'humor els acords dels plens municipals i les lluites partidistes locals. *La Lluna* combinarà els temes locals amb els d'abast nacional, sempre propera a les postures de l'Esquerra Republicana.

El Born va treure el seu primer número el 20 de juny de 1936, en plena eufòria de l'esquerra i a un mes vista de l'alçament militar. Serà el darrer periòdic que practicarà seriosament això de prendre's la vida en broma a Manresa.

LA IL·LUSTRACIÓ AL SERVEI DE LA PARAULA

La presència de la il·lustració a les revistes humorístiques és ben desigual. Com a acudit, com a dibuix d'acompanyament o encapçalant les diferents seccions, la il·lustració és present en 15 de les 22 col·leccions. En els altres casos, se'n prescindeix absolutament. S'ha de dir que el pes de totes les publicacions, sense excepció, recau en la paraula—sigui en forma de breu notícia, d'article de fons, d'anunci, en poesia o fins i tot dialogada, com el teatre—i les il·lustracions, quan hi són, hi són de més a més. No ens enganyem, els anys del traspàs de segle van ser un període de naixement d'idees noves, de retòrica ideològica. El dibuix, la caricatura, la fotografia, no era l'envàs apropiat per traspasar tants pensaments subtils, tantes idees revolucionàries, tantes proclames que les diferents redaccions volien engegar als quatre vents.

Pensem, però, que és important destacar, en aquest punt, l'ús que fa el *Pu-Put!* de la seva mascota: un personatge amb faixa i barretina, cara ampla i posat pagès que, lluny de ridiculitzar els valors tradicionals catalans, se'n fa bandera. Portaveu de les postures de la revista, apareix sovint protagonitzant els acudits de la primera pàgina. És l'únic cas en què una publicació té un personatge que l'identifica gràficament, tot i que hem d'advertir que el *Pu-Put* no és sinó el germà petit del *Cu-Cut* de Barcelona, de fesomia molt semblant i que va aparèixer a primers de l'any 1902.

L'HUMOR EN UNA CIUTAT GRIS

Heus aquí una mostra del que pot donar de si el periodisme de la broma que va practicar Manresa durant més de mig segle. 22 col·leccions de premsa humorística per a una ciutat que passa per gris i avorrida, boirosa i monòtona. Potser això ens hauria de fer reconsiderar aquesta ben/mal guanyada fama, o potser l'hauriem de ratificar, si fem costat al més pessimistes, i constatem que, amb tantes iniciatives, no hem estat capaços de mantenir-ne cap.

De sempre s'ha dit que el periodisme escriu una història quotidiana. La història del dia a dia que s'oblida l'endemà. Rellegir premsa antiga és refer una quotidianeïtat perduda. I si això és cert de la premsa que se'n ha dit general o també informativa, més encara ho és si parlem de premsa humorística. Perquè la broma, la ironia, ens acosta al més íntim de les aspiracions i sentiments

personals i col·lectius. És l'humor que ens fa persones i, manta vegades, és també l'humor el que ens permet continuar sent-ho.

La premsa humorística es fa mirall de la vida de l'època. Un mirall distorsionador, és clar, però mirall al capdavant. Hi trobem reflectides imatges divertides, tragicòmiques, surrealistes. Quan t'hi acostes des de la racionalitat de les acaballes del segle vint, massa sovint et sents perdut en un món volgudament caòtic en què dos i dos no són quatre, precisament perquè això no tindria cap gràcia. Hem parlat d'afiliacions polítiques, de campanyes en pro o de descrèdit, d'humor amable, de plataformes d'opinió, perquè bé hem de classificar i donar nom al que ens ha semblat que era important i es podia destacar de la resta. Però no ens hi farem forts, ja ho hem dit: ens hem mirat el passat amb un mirall retrovisor que no pot evitar deformar-nos la imatge.

Però si bé la raó ens traeix, dient-nos que el que llegim en aquest papers és aigua passada, que les seves lluites han estat vençudes pel progrés i la civilitat modernes, que les seves queixes es refereixen a vicis ancestrals que avui ja no tenen sentit, el sentiment ens hi connecta ben de prop.

Rellegint alguns dels textos publicats en aquestes revistes humorístiques se sent una mena d'empatia que no provoquen pas els manuals d'història. I si podem riure d'una broma escrita fa cent anys, és que alguna cosa mantenim encara en comú. Probablement més del que no ens pensem. És així que aquestes publicacions esdevenen testimoni del fet que, en el fons, el temps que ens separa no ens ha canviat tant i, més que separar-nos, la broma ens fa de pont, de nexa d'unió amb aquella societat que, resignada a deixar en rera un altre segle, es preparava, com nosaltres, per estrenar-ne, viure'n, gaudir-ne i patir-ne un de nou. Sense perdre ni el bon ni el mal humor, és clar.

Àngels Fusté

Periodista

